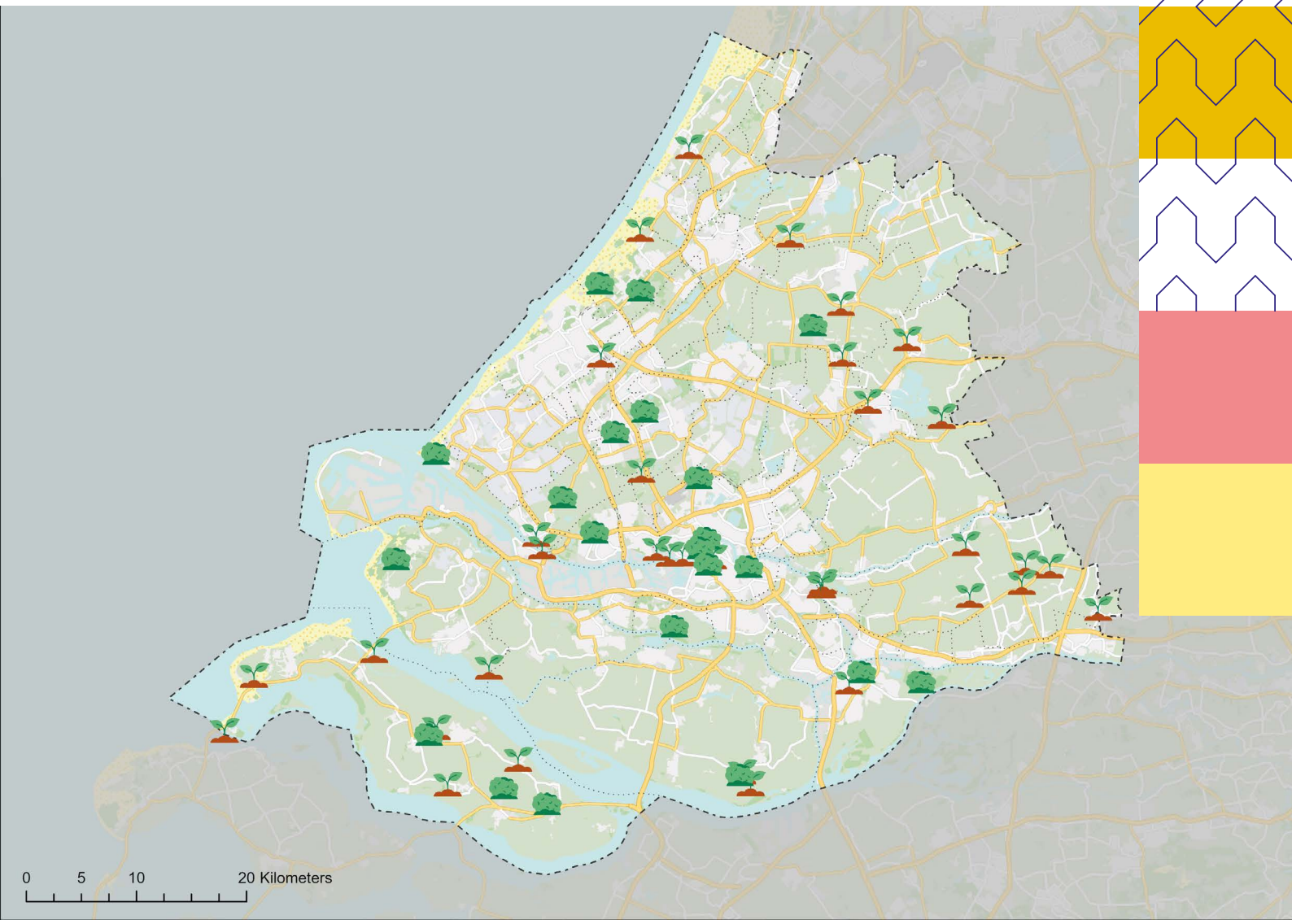
Routekaart: Richting Regeneratief Toerisme in Zuid-Holland

"Van kiempje tot bos"

Oktober 2026

provincie Zuid-Holland

Voorwoord

Zuid-Holland is een provincie vol contrasten: de dynamiek van Den Haag en Rotterdam, de rust van het Groene Hart, de mondaine kust van Scheveningen, het stille water van de Biesbosch... Al dat moois trekt bezoekers. Dat biedt kansen, maar brengt ook druk met zich mee. De vraag is daarom steeds vaker niet meer hoeveel bezoekers we kunnen verwelkomen, maar wel wat toerisme nu daadwerkelijk bijdraagt aan de plekken, mensen en natuur van de provincie.

Provincie Zuid-Holland wil werken aan bestemmingen waar toerisme niet alleen profiteert van wat een plek te bieden heeft, maar er ook aan bijdraagt. Dat vraagt om een andere manier van denken — over ondernemen, over beleid, over de rol van recreatie in een gebied. Precies daar ligt de kracht van regeneratief toerisme.

Tegelijkertijd blijft het voor veel mensen lastig te vatten. Wat betekent het concreet voor een strandpaviljoen in Scheveningen, een boerderij in het Groene Hart of een erfgoedlocatie als Kinderdijk? Dit document helpt bij die vraag — niet door het concept opnieuw uit te leggen, maar door het zichtbaar te maken. Het biedt een ontwikkelkader dat het gesprek ondersteunt over waar een gebied staat en welke richting het op kan. En het laat op de kaart zien wat er in Zuid-Holland al gebeurt: de kiemplantjes, de struiken en de bossen die samen het regeneratieve landschap van de provincie vormen.

Veel leesplezier,

Anne Koning
Gedeputeerde Volkshuisvesting, Recreatie, Toerisme en Sport, Novex Zuidelijke Randstad, ZH-PLG Kust en Duinen

Inhoud

Voorwoord 2

1. Wat is regeneratief toerisme? 4
2. Een vruchtbare bodem voor systeemverandering 8
3. Van kiempje naar ecosysteem: het ontwikkelkompas 12
4. Het gebeurt al, hier in Zuid-Holland 16

1. Wat is regeneratief toerisme?

Regeneratief toerisme heeft geen vaste definitie — en dat is niet per ongeluk. In de kern gaat het om een fundamenteel andere manier van kijken naar de rol van toerisme: niet als geïsoleerde economische sector, maar als onderdeel van een groter sociaal, cultureel en ecologisch systeem. Voor dit document hanteren we de volgende omschrijving, die aansluit bij de Verkenning Regeneratief Toerisme (Nieuwland, 2024):

> *"Regeneratief toerisme is een benadering waarin toerisme een rol speelt in het herstellen en versterken van natuur, gemeenschap en lokale cultuur, gebaseerd op de behoeften van de plek en het ecosysteem."*

De centrale vraag verschuift daarmee van *hoe maken we toerisme duurzamer?* naar *hoe kan toerisme bijdragen aan vitale ecosystemen en brede welvaart in een gebied?* Niet minder schade aanrichten, maar een netto positieve bijdrage leveren aan de plek — en wat die bijdrage betekent, verschilt per context en wordt bepaald samen met de lokale gemeenschap.

Regeneratief toerisme is geen eindpunt of afvinklijst, maar een continu leerproces. Juist daarom bestaat ook het risico dat de term verwatert tot een nieuw etiket op bestaande praktijken. Om dat te voorkomen, werken we in dit document met acht kenmerken die richting geven aan wat regeneratief toerisme in de praktijk vraagt.

De principes van regeneratief toerisme

Deze principes zijn gebaseerd op de Verkenning Regeneratief Toerisme (Nieuwland, 2024) en de Regenerative Tourism Principles (Trauschke & Gerritsma, 2025), aangevuld met extra dimensies voor de Zuid-Hollandse context. Ze zijn geen beoordelingscriteria, maar reflectievragen voor ondernemers, beleidsmakers en samenwerkingsverbanden. Voor wie aan de slag wil, biedt de Verkenning Regeneratief Toerisme praktische handvatten — dit document geeft richting, de Verkenning biedt houvast voor de praktijk.

Netto positieve impact

- Draagt het initiatief uiteindelijk merkbaar meer waarde bij aan de omgeving dan het ervan vraagt?
- Worden negatieve effecten zoveel mogelijk verkleind én de positieve bijdrage actief vergroot?

Groei niet als primair doel

- Is groei van bezoekers en uitgaven ondergeschikt aan andere doelen, en alleen gewenst als het die doelen dient?
- Wordt succes van het initiatief afgemeten aan meer dan bezoekersaantallen en omzet?

Toerisme als middel voor andere opgaven

- Wordt toerisme ingezet als middel om bij te dragen aan bredere opgaven in het gebied, in plaats van als doel op zichzelf?
- Sluit de inzet van toerisme aan bij bestaande maatschappelijke of ruimtelijke opgaven in het gebied?

Plaats en bewoners als uitgangspunt

- Is het initiatief ontworpen vanuit de kracht en potentie van de plek zelf?
- Voelt de lokale gemeenschap zich mede-eigenaar van het toeristische verhaal van hun plek?

Ecosysteemdenken

- Wordt toerisme gezien als integraal onderdeel van het grotere geheel — natuur, economie, cultuur, mobiliteit, leefomgeving — in plaats van een losstaande sector?
- Worden ook partijen zonder stem meegenomen in de afwegingen?

Bijdragen aan systeemverandering

- Wordt opgedane kennis gedeeld zodat anderen kunnen leren en de beweging groter wordt?
- Draagt het initiatief bij aan een bredere transitie in de manier waarop over toerisme wordt gedacht en gewerkt?

Langetermijnperspectief

- Zijn activiteiten gericht op blijvende waarde voor toekomstige generaties, niet op snelle winst of tijdelijke projecten?
- Vergroot de huidige vorm van toerisme de sociaal-ecologische weerbaarheid van het gebied?

Wederkerigheid

- Is er sprake van een geven-en-nemen relatie tussen bezoeker, ondernemer en gebied, in plaats van een eenrichtingsverkeer van bezoeker naar bestemming?
- Voelen bezoekers en ondernemers zich mede-verantwoordelijk voor de plek, en handelen zij daar ook naar?

Deze vragen zijn geen eindoordeel, maar een vertrekpunt voor reflectie. Of een initiatief daadwerkelijk regeneratief bijdraagt, hangt altijd ook af van bredere samenwerkingen, de lokale context en de relaties die ontstaan.

Federatie Broekpolder, Vlaardingen

Verborgen tussen de stedelijke randen van Vlaardingen ligt de Broekpolder: een dynamisch landschap waar natuur, recreatie en gemeenschapsinitiatieven samenkomen en elkaar versterken. Binnen dit gebied vervult Federatie Broekpolder een verbindende rol. Het is geen klassieke beheerorganisatie, maar een samenwerkingsverband waarin bewoners, vrijwilligers, sportverenigingen en maatschappelijke organisaties gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de kwaliteit van het gebied.

De Broekpolder is daarmee meer dan een recreatiegebied. Het is een gedeeld landschap in ontwikkeling, waar wandelen, sporten, stadslandbouw, educatie en natuurbeheer naast elkaar bestaan. Het gebied wordt niet alleen gebruikt, maar ook mede vormgegeven door de mensen die er actief zijn, waardoor beheer en beleving sterk met elkaar verweven zijn.

De kracht van de Federatie zit in deze collectieve aanpak. Door samenwerking tussen verschillende gebruikersgroepen ontstaat ruimte voor biodiversiteit, ecologisch herstel en sociale verbinding. Vrijwilligers dragen bij aan natuurbeheer, en lokale initiatieven versterken de relatie tussen mens en landschap.

In een regeneratieve context gaat het hier niet alleen om het behouden van groen, maar om het actief versterken ervan. Het landschap wordt niet gezien als decor, maar als iets dat door menselijke betrokkenheid kan herstellen en verdiepen. Recreatie is daarbij geen doel op zich, maar een middel voor een gezondere leefomgeving en sterkere gemeenschap. Zo laat Federatie Broekpolder zien dat een stadsrandgebied kan functioneren als een gedeeld ecosysteem waarin natuur en samenleving samengroeien.

Fotograaf: Mark Roestenburg

2. Een vruchtbare bodem voor systeemverandering

Regeneratief toerisme bloeit niet in isolatie. Een ondernemer die anders wil werken, komt een heel eind — maar niet ver genoeg alleen. Vergelijk het met een tuin: een zaadje kiemt pas als de bodem vruchtbaar is. Zonder beleid dat ruimte biedt, zonder passende financiering, zonder een gemeenschap die meedoet, groeien zelfs de beste initiatieven niet voorbij de niche. Ze ontkiemen, maar verwelken snel.

Verandering begint bij mensen die anders durven denken — de ondernemer die een ander bedrijfsmodel uitprobeert, de beleidsmaker die ruimte durft te geven aan experiment, de bewoner die zich mede-eigenaar voelt van zijn plek. Maar goede wil alleen is niet genoeg. Verandering verspreidt zich alleen als het systeem eromheen meebeweegt: netwerken die een gedeeld verhaal ontwikkelen, organisaties die nieuwe waarden verankeren, een sector die haar eigen spelregels durft te herzien. Tegelijkertijd ín het systeem werken én áán het systeem — dat maakt deze transitie zo taai, en zo de moeite waard.

Waar staan we nu?

We zitten midden in een overgangsfase. Het oude systeem — gericht op volume, groei en efficiëntie — is nog volop aanwezig. Het nieuwe, waarin toerisme bijdraagt aan natuur, gemeenschap en brede welvaart, is in opkomst maar nog niet de norm. Pioniers navigeren noodgedwongen nog deels door het oude landschap: financieringsmodellen, vergunningsstructuren en marktverwachtingen die niet zijn gebouwd op regeneratieve logica. Dat wringt.

Juist daarom verdienen voorlopers nu ruimte om te experimenteren, te falen en te leren — geen meetlat die verlammend werkt. Gebrek aan ondersteuning is een van de belangrijkste redenen dat regeneratieve innovaties niet tot bloei komen (Nieuwland et al., 2026). De bodem moet vruchtbaar zijn. Zo niet, dan blijven het niche-experimenten, of vallen ze voortijdig om.

Wie zijn er nodig?

Er is geen stappenplan dat overal werkt. Wat op de ene plek bloeit, kan elders mislukken — juist omdat regeneratief toerisme zo nauw verbonden is met de eigenheid van een plek. Wat wél overal geldt: het is nooit het werk van één partij. Ondernemers, bewoners, overheden en kennisinstellingen moeten elkaar vinden en samen optrekken. Van de individuele ondernemer die anders durft te denken, via netwerken en organisaties, tot aan de spelregels van de sector als geheel. Voor een uitgebreide beschrijving van deze niveaus verwijzen we naar de Verkenning Regeneratief Toerisme (Nieuwland, 2024).

De rol van de provincie

De provincie is geen toeschouwer — maar ook geen regisseur. Haar kracht zit in het mogelijk maken: ruimte creëren, verbindingen leggen, kennis laten stromen. Welke bestaande structuren in financiering, vergunningen en samenwerking tussen beleidsdomeinen moeten meebewegen? Hoe breng je partijen bij elkaar die nu nog los van elkaar opereren? En hoe zorg je dat wat hier wordt geleerd, elders kan inspireren? Dat zijn de vragen waar de provincie het verschil kan maken.

Hoe weet je of het de goede kant op gaat?

Systeemverandering zie je niet van de ene op de andere dag. Drie vragen helpen om te zien of de beweging gaande is — geen afvinklijst, maar een gespreksstarter.

Biedt beleid echte ruimte? Niet alleen ambities op papier, maar concrete keuzes in subsidies en ruimtelijke ontwikkeling. En werken verschillende beleidsvelden — natuur, mobiliteit, economie, leefomgeving — daadwerkelijk samen, of blijft toerisme een eilandje?

Werken uitvoeringsorganisaties mee of naast? Definiëren DMO's, routebureaus en gebiedsontwikkelaars succes nog vooral in bezoekers en bereik — of helpen zij ook om samenwerking en lokale verbindingen te versterken?

Staat de omgeving open voor een andere manier van denken? Zijn ondernemers, bewoners en andere betrokkenen bereid om de plek en de gemeenschap centraal te stellen? Zonder die bereidheid blijven ambities wat ze zijn: ambities.

De antwoorden verschillen per plek. Dat is precies de bedoeling.

Hoeve Biesland, Midden-Delfland

Hoeve Biesland ligt op de grens van Delft en Pijnacker-Nootdorp, midden in het Midden-Delflandgebied. Het is een biologische boerderij — maar wie er rondloopt, ziet al snel dat het veel meer is dan dat. Zorg, natuur, educatie, recreatie en lokale voedselproductie lopen hier in elkaar over. Niet als marketingverhaal, maar als dagelijkse praktijk.

De boerderij werkt met mensen met een zorgvraag, ontvangt schoolklassen, verkoopt streekproducten aan buurtbewoners en trekt wandelaars en fietsers die het Midden-Delflandgebied verkennen. Bezoekers komen niet voor een toeristisch product — ze komen omdat de plek iets doet. Dat is precies wat regeneratief toerisme beoogt: een plek die leeft, voor en door de mensen die er wonen, werken en komen.

Welke systeemkenmerken zijn hier zichtbaar?

Vervlechting van sectoren — landbouw, zorg, natuur en recreatie versterken elkaar in plaats van naast elkaar te bestaan.

De plek als vertrekpunt — het aanbod is niet ontworpen voor een doelgroep, maar ontstaan vanuit wat de boerderij en het gebied te bieden hebben.

Meerdere vormen van waarde — economisch, sociaal en ecologisch tegelijk. Geen afruil, maar samenspel.

Lokale verankering — de boerderij is onderdeel van het gebied, niet een attractie erin.

Hoeve Biesland is geen blauwdruk. Maar het laat zien wat er mogelijk wordt als je toerisme niet als sector benadert, maar als onderdeel van een levend geheel.

3. Van kiempje naar ecosysteem: het ontwikkelkompas

Regeneratief toerisme laat zich niet vangen in een keurmerk, score of eindbestemming. Het gaat niet om de vraag of een initiatief of gebied wel of niet regeneratief is, maar om de richting waarin ontwikkeling plaatsvindt: dragen toeristische activiteiten steeds sterker bij aan herstel van natuur, cultuur en gemeenschap? En ontstaan er relaties waarin deze bijdragen elkaar versterken?

Regeneratieve ontwikkeling begint vaak klein. Een ondernemer die werkt met lokale voedselproductie en bodemherstel. Een bewonersgroep die natuurbeheer oppakt. Een recreatieve plek die opnieuw verbinding zoekt met haar omgeving. Dit zijn kiemplanten: initiatieven waarin een regeneratieve beweging zichtbaar wordt en waarin al waarde wordt teruggegeven aan de plek.

Een kiemplant groeit echter niet vanzelf uit tot een groter ecosysteem. Daarvoor zijn verbindingen nodig tussen initiatieven, bewoners, ondernemers, overheden, kennisinstellingen en het landschap zelf. Groei ontstaat wanneer partijen niet alleen samenwerken rondom losse projecten, maar gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de ontwikkeling van een gebied.

Daarom werken we in deze routekaart met drie ontwikkelfasen: **kiemplant, struik en bos**. Deze fasen zijn geen beoordeling of kwaliteitslabel, maar een manier om zichtbaar te maken hoe regeneratieve ontwikkeling zich kan verdiepen. Ze helpen om niet alleen naar individuele initiatieven te kijken, maar vooral naar de relaties, samenwerkingen en omstandigheden die nodig zijn om een gebied als geheel te laten groeien.

1. Welke waarde ontstaat in het gebied?

De eerste vraag is welke bijdrage een initiatief of gebied levert aan de plek zelf. Niet het aantal projecten of bezoekers staat centraal, maar de vraag of toerisme bijdraagt aan brede gebiedswaarde.

Een regeneratieve ontwikkeling kan zichtbaar worden in verschillende vormen:

Natuur en landschap
Herstel van biodiversiteit, bodem, water, ecosystemen en landschappelijke kwaliteit.

Cultuur en erfgoed
Behoud, versterking en nieuwe betekenisgeving van lokale identiteit en geschiedenis.

Gemeenschap en sociale verbinding
Betrokkenheid, mede-eigenaarschap en relaties tussen bewoners, bezoekers en organisaties.

Lokale economie
Economische modellen waarin waarde lokaal blijft circuleren en bijdraagt aan de vitaliteit van een gebied.

Educatie en bewustwording
Het versterken van kennis over de relatie tussen mens, natuur en landschap.

Een regeneratief systeem ontstaat niet doordat één initiatief al deze waarden zelfstandig realiseert. Het gaat juist om de manier waarop verschillende bijdragen elkaar aanvullen en versterken.

Procesvraag:
Ontstaan er verbindingen tussen initiatieven die gezamenlijk bijdragen aan herstel en brede gebiedswaarde, of blijven activiteiten vooral losstaande projecten?

2. Hoe ontwikkelen relaties en samenwerking zich?

Regeneratief toerisme vraagt meer dan samenwerking tussen organisaties. Het gaat om relaties waarin partijen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor een plek. Deze relaties bouwen voort op de principes uit hoofdstuk 1 — met name Plaats en bewoners als uitgangspunt en Wederkerigheid — en krijgen hier een vervolg in de vraag hoe ver die principes in de praktijk al zijn doorontwikkeld.

Belangrijke kenmerken hiervan zijn:

Plaats en bewoners als uitgangspunt
Ontwikkeling sluit aan bij de unieke kwaliteiten, geschiedenis en behoeften van het gebied, en bewoners, ondernemers, overheden en organisaties voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor die ontwikkeling.

Wederkerigheid
Partijen geven én ontvangen waarde. Bezoekers en ondernemers dragen niet alleen bij aan economische activiteit, maar ook aan het versterken van de plek.

In een regeneratief systeem verschuift de focus van individuele optimalisatie naar collectieve gebiedswaarde. Toerisme staat daarbij niet los van natuur, landbouw, erfgoed of gemeenschap, maar maakt onderdeel uit van een groter geheel.

Procesvraag:
Worden relaties steeds meer wederkerig en gebiedsversterkend, of blijven initiatieven vooral projectmatig en sectoraal georganiseerd?

3. Welke omstandigheden maken groei mogelijk?

Regeneratieve initiatieven hebben een vruchtbare bodem nodig om verder te groeien. De omgeving bepaalt mede of losse kiemplanten kunnen uitgroeien tot sterkere structuren van samenwerking.

Deze voedingsbodem bestaat uit:
- beleid dat ruimte biedt voor experiment en gebiedsgericht werken;
- financiering die gericht is op lange termijn en brede welvaart;
- toegang tot kennis en leerstructuren;
- ruimte voor co-creatie en gedeeld eigenaarschap;
- bereidheid om waarde breder te definiëren dan alleen economisch rendement.

Deze omstandigheden bepalen niet alleen of initiatieven kunnen ontstaan, maar ook of zij kunnen verbinden en onderdeel kunnen worden van een groter systeem.

Procesvraag:
Ondersteunen de huidige omstandigheden regeneratieve ontwikkeling, of maken zij het juist moeilijker om verbindingen en langdurige samenwerking op te bouwen?

Van kiemplant naar bos
De drie ontwikkelfasen bestaan naast elkaar en zijn afhankelijk van de context. Een gebied kan tegelijkertijd kiemplanten, struiken en elementen van een bos bevatten. De fasen zeggen niets over kwaliteit of succes, maar laten zien hoe sterk relaties, samenwerking en gebiedswaarde met elkaar verbonden zijn.

Kiemplant
Een kiemplant is een initiatief met een sterke verbondenheid met de plek en duidelijke regeneratieve intenties. Het draagt bij aan natuur, cultuur, voedsel, gemeenschap of bewustwording, maar functioneert nog grotendeels zelfstandig.
De relatie tussen bezoek en positieve impact is aanwezig, maar vaak kleinschalig, seizoensgebonden of nog niet structureel verbonden met andere initiatieven.

Struik
Een struik is een initiatief of plek waarin meerdere functies, waarden of partijen al samenkomen. De regeneratieve bijdrage aan de plek wordt duidelijker zichtbaar doordat natuur, economie, cultuur of gemeenschap elkaar beginnen te versterken.
Tegelijkertijd functioneert het systeem nog grotendeels vanuit één plek of netwerk. Verbinding met andere initiatieven en een bredere gebiedsaanpak zijn mogelijk in ontwikkeling, maar nog niet verankerd.

Bos
Een bos ontstaat wanneer initiatieven, gemeenschap, beleid en organisaties steeds sterker als één samenhangend ecosysteem functioneren. Relaties zijn structureler, wederkeriger en gericht op gezamenlijke gebiedswaarde.Toerisme is dan niet langer een aparte sector, maar onderdeel van een groter systeem waarin bezoekers, ondernemers en organisaties bijdragen aan natuurherstel, cultuurbehoud, sociale verbinding en lokale economie. Een bos hoeft daarbij niet “af” te zijn. Het gaat om een gebied dat zich ontwikkelt richting een zelfversterkend systeem waarin steeds meer verbindingen ontstaan.

De belangrijkste vraag is daarom niet: *waar staat een gebied nu? Maar: beweegt het gebied richting meer samenwerking, wederkerigheid en positieve gebiedswaarde?*

Cocondo, Hoek van Holland

Slapen in een monument, bijdragen aan natuurherstel
Verborgen in het beschermde Vinetaduin in Hoek van Holland ligt een bijzondere plek waar erfgoed, natuur en toerisme op een nieuwe manier samenkomen. Cocondo transformeerde een Duitse telefoonbunker uit 1943 tot een duurzaam verblijf, waarbij circulaire materialen en respect voor de omgeving centraal staan.

Bezoekers overnachten letterlijk onder de natuur en in de geschiedenis. Het verblijf biedt niet alleen een unieke ervaring, maar draagt ook direct bij aan het behoud van de plek. De inkomsten uit de overnachtingen worden volledig ingezet voor erfgoedbehoud en natuurzorg in de omliggende duinen. Toerisme wordt daarmee geen doel op zich, maar een middel om het landschap en het culturele erfgoed te versterken.

De kracht van Cocondo zit in de verbinding tussen verleden en toekomst. Een militair bouwwerk dat ooit symbool stond voor conflict heeft een nieuwe betekenis gekregen als plek voor rust, natuurbeleving en bewustwording. Daarmee laat het initiatief zien dat herbestemming meer kan zijn dan behoud alleen: het kan bijdragen aan ecologisch herstel, nieuwe economische waarde creëren en bezoekers op een andere manier met een plek verbinden.

In 2023 ontving Cocondo de Pieter van Vollenhovenprijs voor geslaagde herbestemming van monumenten. Het initiatief laat zien hoe kleinschalig verblijfstoerisme een directe en tastbare bijdrage kan leveren aan zowel natuur als erfgoed.

4. Het gebeurt al, hier in Zuid-Holland

Regeneratief toerisme is geen toekomstbeeld. In Zuid-Holland zijn al veel initiatieven actief die bijdragen aan een gezonder, meer verbonden en veerkrachtiger landschap. Van kleinschalige ondernemers die bezoekers verbinden met biodiversiteit en lokaal voedsel, tot gebiedsgerichte samenwerkingen waarin natuur, landbouw, erfgoed en recreatie samenkomen.

Deze initiatieven laten zien dat regeneratieve ontwikkeling op verschillende niveaus ontstaat. Sommige plekken functioneren als kiemplant: lokaal sterk en verbonden met hun omgeving. Andere initiatieven ontwikkelen zich richting struik, waarbij meerdere principes samenkomen. Volwaardige regeneratieve bossen zijn nog in ontwikkeling; daarvoor zijn langdurige relaties, vertrouwen en een ondersteunende voedingsbodem nodig.

De kaart is daarom geen ranglijst of eindbeoordeling, maar een momentopname van de beweging die al gaande is. Omdat het aantal initiatieven te groot is om in dit document te benoemen, worden hieronder een aantal voorbeelden besproken. De volledige kaart is te vinden op...

Kiemplant

Imkerij Achter 't Duunhek – Ouddorp
Een kleinschalige imkerij waar bezoekers tijdens open dagen leren over bijen, biodiversiteit en lokale honingproductie. De verbinding tussen bezoek en natuurwaarde is direct zichtbaar, maar de impact blijft lokaal en kleinschalig.

Pluktuin Kruidenstee – Stad aan 't Haringvliet
Een pluktuin waar bezoekers via rondleidingen, workshops en lokale producten kennismaken met biodiversiteit, bestuiving en voedselproductie. De educatieve waarde is sterk, maar het initiatief is vooral seizoensgebonden en lokaal georganiseerd.

Roedenloods – Groot-Ammers (Alblasserwaard)
Een historisch erfgoedobject dat door de jaren heen meerdere nieuwe functies heeft gekregen. Waar de loods eerder dienstdeed als kanocentrum, is deze inmiddels omgevormd tot overnachtingsplek met een klein museum. Het pand oogt fraai gerestaureerd. Recreatie en verblijf dragen bij aan het gebruik en behoud van het monument, maar de koppeling met bredere gebiedsontwikkeling en regeneratief toerisme is nog beperkt.

Struik

Natuureiland Tiengemeten — Haringvliet
Voormalig landbouwgebied in transformatie naar natuur, waar natuurherstel, recreatie en erfgoed op één locatie samenkomen. Excursies, routes en voorzieningen verbinden bezoekers direct met het ontwikkelende landschap. Het systeem is intern sterk, maar de verbinding met andere regeneratieve initiatieven in de regio kan verder groeien.

De Kinderpit eco-boerderij — Den Bommel, Goeree-Overflakkee
Regeneratieve eco-boerderij waar voedselbos, permacultuur, dierenwelzijn en educatie intern verweven zijn. Via workshops en rondleidingen worden bezoekers betrokken bij een ander voedselsysteem. De regeneratieve kern is sterk; verbinding met initiatieven zoals Tiengemeten of PiXLife op Goeree-Overflakkee zou het naar een volgend niveau kunnen tillen.

Rotterdams Ommelandpad — rondom Rotterdam
Wandelroute van 150 km die meerdere boerderijen, natuurgebieden en erfgoedlocaties fysiek met elkaar verbindt en het landschap beleefbaar maakt. De toeristische structuur is er; de inhoudelijke samenwerking tussen de locaties langs de route is nog in ontwikkeling.

Potentieel Bos

Midden-Delfland – tussen Rotterdam, Delft en Den Haag
Een gebied waar landbouw, natuur, recreatie en gemeenschap steeds sterker met elkaar verbonden raken. Initiatieven zoals Hoeve Biesland, lokale boeren en landschapsorganisaties bouwen samen aan een gebied waarin behoud en ontwikkeling samengaan.

Rotterdam de Boer op – Rotterdam en omgeving
Een brede coalitie van boeren, natuurbeschermers en maatschappelijke organisaties die werkt aan een natuurinclusief voedsel- en landschapsysteem rond Rotterdam. Door korte ketens, voedselinitiatieven en verbinding tussen stad en platteland ontstaat steeds meer systeemwerking.

Groene Hart — Zuid-Holland maar ook Noord-Holland en Utrecht
Een van de weinige gebieden waar regeneratief toerisme expliciet als uitgangspunt wordt meegenomen in de gebiedsontwikkeling. Over drie provinciegrenzen heen wordt verkend hoe toerisme kan bijdragen aan bredere opgaven als bodemdaling, biodiversiteitsherstel en de transitie van het veenweidegebied. Het institutionele draagvlak is er — de beweging is volop in ontwikkeling.

De kaart

Alle initiatieven zijn opgenomen in de interactieve kaart 'Richting Regeneratief Toerisme Kaart Zuid-Holland'. De kaart laat zien waar regeneratieve toeristische elementen zichtbaar zijn en hoe deze verspreid zijn over kust, steden, Groene Hart en eilanden.

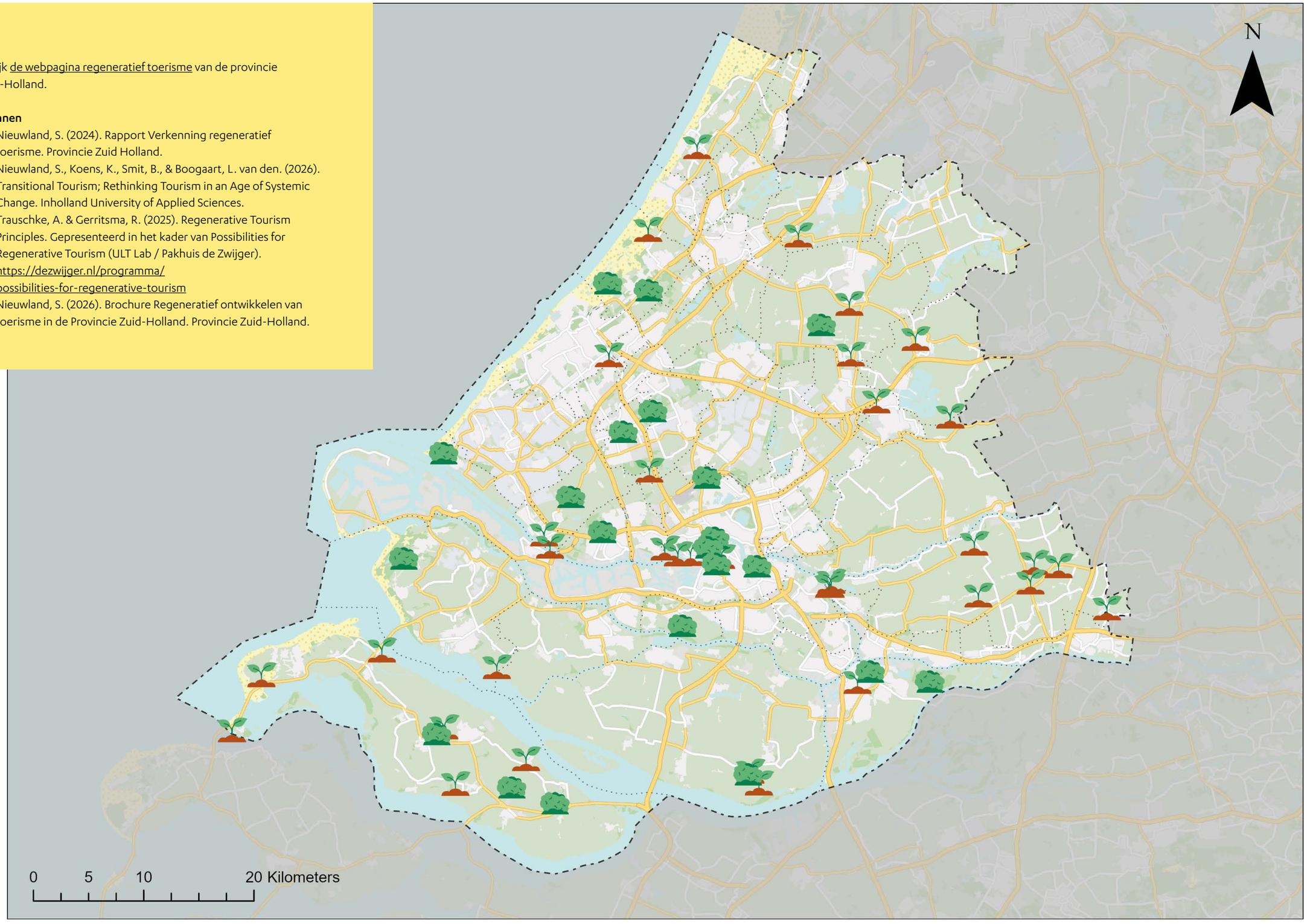
De kaart maakt zichtbaar:
- waar kiemplanten en struiken actief zijn;
- welke thema's per gebied spelen;
- waar verbindingen en nieuwe samenwerkingen kunnen ontstaan.

De kaart blijft groeien. Ken je een initiatief dat nog ontbreekt of werk je zelf aan regeneratief toerisme in Zuid-Holland? Deel het initiatief via ensut@inholland.nl.

Bekijk de webpagina regeneratief toerisme van de provincie Zuid-Holland.

Bronnen

- Nieuwland, S. (2024). Rapport Verkenning regeneratief toerisme. Provincie Zuid Holland.
- Nieuwland, S., Koens, K., Smit, B., & Boogaart, L. van den. (2026). Transitional Tourism; Rethinking Tourism in an Age of Systemic Change. Inholland University of Applied Sciences.
- Trauschke, A. & Gerritsma, R. (2025). Regenerative Tourism Principles. Gepresenteerd in het kader van Possibilities for Regenerative Tourism (ULT Lab / Pakhuis de Zwijger). https://dezwijger.nl/programma/possibilities-for-regenerative-tourism
- Nieuwland, S. (2026). Brochure Regeneratief ontwikkelen van toerisme in de Provincie Zuid-Holland. Provincie Zuid-Holland.

Colofon
Dit is een uitgave van de provincie Zuid-Holland
Oktober 2026

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl

Auteurs
Iris Kerst
Ko Koens

Organisatie / projectcontext
ENSUT (Expertise Netwerk Sustainable Urban Tourism) is een initiatief van Hogeschool Inholland dat samen met diverse partners werkt aan het vergroten van het innovatief vermogen op het gebied van stedelijk toerisme. Het netwerk richt zich op de rol van urban tourism in de transformatie van steden en de ontwikkeling van toekomstbestendige stedelijke leefomgevingen.

Website
www.zuid-holland.nl
www.ensut.nl

Contactpersoon
Edith Andriesse
eml.andriesse@pzh.nl

Kaarten
GIS-afdeling Provincie Zuid-Holland

260802817